

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 12/2006 vp

Hallituksen esitys laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 28 päivänä helmikuuta 2006 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta (HE 3/2006 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä lakialoitteen laiksi sukusolujen ja alkioiden käytöstä hedelmöityshoidossa (LA 140/2005 vp — Päivi Räsänen /kd ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 9 päivänä marraskuuta 2005.

Lausunnot

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta ja sosiaali- ja terveysvaliokunta ovat antaneet asiasta lausunnot, jotka on otettu tämän mietinnön liitteiksi (PeVL 16/2006 vp ja StVL 7/2006 vp).

Perustuslakivaliokunta on lisäksi antanut lakivaliokunnan pyynnöstä uuden lausunnon (PeVL 25/2006 vp), joka on niin ikään otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöjohtaja Tiina Astola, oikeusministeriö

- hallitussihteeri Johanna Huovinen ja lakimies Päivi Kemppi, sosiaali- ja terveysministeriö
- lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula
- esittelijäneuvos Arja Myllynpää, Terveystieteiden tutkimuskeskus
- pääsihteeri Ritva Halila, valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta
- tutkimusprofessori Elina Hemminki, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes
- kirkkoneuvos Seppo Häkkinen, Kirkkohallitus
- eettisten periaatekysymysten valiokunnan puheenjohtaja Auli Malinen ja varapuheenjohtaja Samuli Saarni, Suomen Lääkäriliitto ry
- lakimies Arto Nikkarinen, Väestöliitto ry
- dosentti Ralph Ashorn
- professori Mikael Hidén
- professori Raimo Lahti
- professori Veikko Launis
- oikeustieteen lisensiaatti Maija Sakslin
- lääketieteen tohtori Tytti Solantaus
- professori Tuula Tamminen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- tasa-arvovaltuutettu
- Lastensuojelun Keskusliitto
- kirkon ihmisoikeuskysymysten neuvottelukunta.

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE

Hallituksen esitys

Ehdotetussa laissa hedelmöityshoidoista säädetäisiin sellaisen hedelmöityshoidon antamisesta, jossa sukusolu tai alkio viedään naiseen raskauden aikaansaamiseksi. Tällaista hoitoa ovat muun muassa keinosiemennys ja koeputkihedelmöitys. Laki koskisi myös sukusolujen ja alkioiden luovuttamista ja varastointia hedelmöityshoitoa varten.

Hedelmöityshoidon antamiselle ei laissa asetettaisi parisuhdevaatimusta. Hoidossa saataisiin käyttää hoitoa saavien omia tai luovutettuja sukusoluja sekä omia tai luovutettuja alkioita. Sijaissynnyttäjän käyttöä ei ehdoteta sallittavaksi. Laissa ei säädetäisi hedelmöityshoidon eri menetelmistä.

Kenenkään sukusoluja tai alkioita ei saisi käyttää hedelmöityshoidossa ilman hänen suostumustaan. Hedelmöityshoidossa ei myöskään saisi käyttää sukusoluja eikä alkioita, joiden perimään on puututtu tai joita on käytetty tutkimustoiminnassa, eikä toisintamalla saatuja alkioita. Lapsen ominaisuuksiin vaikuttaminen sukusoluja tai alkioita valikoimalla olisi mahdollista vain, jos siten pyritään turvaamaan syntyvän lapsen terveys tai se, että lapsi muistuttaa ulkonäöltään vanhempaansa. Saman luovuttajan sukusoluja saataisiin käyttää enintään viidelle hoitoa saavalle. Luovutettuja sukusoluja ja alkioita saataisiin käyttää kymmenen vuoden ajan niiden luovutuksesta.

Sukusoluja saisi luovuttaa hedelmöityshoidossa käytettäväksi 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka on hyväksytty terveystarkastuksessa.

Luovutetusta sukusolusta syntyneellä lapsella olisi 18 vuotta täytettyään oikeus saada tietää sukusolun luovuttajan henkilöllisyys. Terveystenhuollon oikeusturvakeskus pitäisi rekisteriä sukusolujen luovutuksista ja luovuttajien henkilöllisyydestä.

Hedelmöityshoitoa saisivat antaa sekä sukusoluja ja alkioita varastoida siihen luvan saaneet

terveydenhuollon toimintayksiköt sekä hedelmöityshoitoon perehtyneet erikoislääkärit. Luvan myöntäisi hakemuksesta Terveystenhuollon oikeusturvakeskus.

Isyyslakiin ehdotettujen muutosten mukaan lapsen isä on se mies, joka parisuhteessa on antanut suostumuksensa hedelmöityshoidon antamiseen. Aviomiehen isyyttä ei voitaisi kumota, jos lapsi on syntynyt hänen suostumuksellaan annetusta hedelmöityshoidosta. Avioliiton ulkopuolella hedelmöityshoidon avulla syntyneen lapsen osalta miehen isyys voitaisiin vahvistaa tunnustamisella tai oikeudenkäynnissä. Sama koskee sellaisen miehen isyyttä, joka on suostunut siihen, että hänen luovuttamiaan siittiöitä saadaan käyttää hedelmöityshoitoon naiselle, joka ei elä parisuhteessa miehen kanssa, ja siihen, että hänen isyytensä voidaan vahvistaa.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan noin kuuden kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 140/2005 vp ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sukusolujen ja alkioiden käytöstä hedelmöityshoidossa. Ehdotuksen mukaan hedelmöityshoitoa saisi antaa avioparille, joka kärsii tahattomasta lapsettomuudesta. Hoidossa saisi käyttää vain parin omia sukusoluja sekä parin omia alkioita. Naisen kuoltua kesken hoidon luodut alkiot saisi kuitenkin luovuttaa käytettäväksi toisen parin hoidossa. Hedelmöityshoitoa annettaessa alkioita ei saisi valikoida. Sen sijaan sukusolujen valikointi olisi sallittua. Hoitoa annettaessa alkioita saisi luoda kerrallaan vain sen määrän, joka viedään naiseen raskauden aikaansaamiseksi. Hedelmöityshoitoa saisivat antaa siihen luvan saaneet terveydenhuollon toimintayksiköt sekä hedelmöityshoitoon perehtyneet erikoislääkärit. Luvan myöntäisi Terveystenhuollon oikeusturvakeskus.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Lain soveltamisala

Ehdotettu laki hedelmöityshoidoista tarkoittaa lainsäädännön ulottamista alueelle, jolla harjoitettu toiminta on tähän asti — useista muista maista poiketen — ollut vain yleisen terveydenhuoltoa koskevan sääntelyn varassa. Tähän nähdessä hedelmöityshoitojen antamista koskevan erityislain säätäminen on jo periaatteellisestikin merkittävä uudistus. Myös sosiaali- ja terveysvaliokunta on lausunnossaan pitänyt nyt ehdotettua lainsäädäntöä tarpeellisenä ja kiirehtinyt sen voimaansaattamista.

Hedelmöityshoidoilla pyritään auttamaan tatteromasta lapsettomuudesta kärsiviä. Kuten hallituksen esityksestä (s. 4/I) ilmenee, tahaton lapsettomuus on yleistynyt viime vuosina, ja sen arvioidaan Suomessa koskevan noin 15 prosenttia avio- tai avoliitossa elävistä, hedelmällisessä iässä olevista pareista. Hedelmöityshoitojen antamisella on siis myös käytännössä jatkuvasti kasvavaa yleistä yhteiskunnallista merkitystä. Yksilötasolla mahdollisuus saada hedelmöityshoitoja voi niitä tarvitseville olla jo pelkästään henkisesti mittaamattoman arvokas asia. Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 4/I) tuodaan hyvin esiin niitä vaikeuksia ja kriisejä, joita lapsettomuuden kokemukseen usein liittyy.

Edellä esitetty huomioon ottaen on perusteltua sanoa, että hedelmöityshoitoja koskeva sääntely on lainsäätäjän näkökulmasta hyvin sensitiivinen kysymys. Tällaisella alueella liikuttaessa lainsäätäjän valintoihin vaikuttavat poikkeuksellisessa määrin erilaiset yhteiskunnassa vallitsevat eettiset näkemykset samoin kuin näihin näkemyksiin pohjautuva suhtautuminen muun muassa yhteiskunnassa esiintyviin perhemalleihin. Asian valiokuntakäsittelyn aikana ovat sel-

västi tulleet ilmi ne toisistaan voimakkaastikin poikkeavat käsitykset, joita eri arvoperustoilta voidaan esittää mm. yksilön oikeudesta lisääntymiseen, perheen roolista ja merkityksestä sekä lasten mahdollisuudesta kasvaa ja kehittyä tasapainoisiksi yhteiskunnan jäseniksi.

Edellä mainitut näkemyserot ovat tiivistyneet erimielisyyteen hedelmöityshoitoja koskevan lain soveltamisalasta eli kysymykseen siitä, keille laissa tarkoitettuja hoitoja saa antaa. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan käsitellyt avioliiton ja avioliitonomaisen suhteen erityisasemaa muihin perhemuotoihin verrattuna. Perustuslakivaliokunnan mielestä avioliittolainsäädäntöä ja sen kanssa rinnasteisia lakeja säädettäessä on kyse sellaisista erityisistä yhteiskunnan tulevaisuuteen ja arvoihin liittyvistä ratkaisuista, joissa avioliiton asettaminen erityisasemaan naisten ja miesten parisuhteessa on lainsäädännössä perusteltua. Lakivaliokunnan mielestä myös ihmiselämän alkua sääntelevän, hedelmöityshoitoja koskevan lain kaltaisen säädöksen tulee voimakkaasti nojautua yhteiskunnassa kulloinkin vallitseviin pidettäviin arvoihin. Tähän nähdessä lakivaliokunta on päättänyt ratkaisuun, jossa lain soveltamisala rajataan hoidon antamiseen naiselle ja miehelle, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Rangaistussäännökset

Esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen 7 luku sisältää useita rangaistussäännöksiä. Ottaen huomioon hedelmöityshoitojen antamiseen liittyvien eri intressien merkittävyyden sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta lakivaliokunta pitää hyväksyttävänä, että asianmukaisten menettelyjen turvaamiseksi otetaan käyttöön myös rikosoikeudellisia tehosteita. Samasta syystä valiokunta pitää ymmärrettävänä, että monissa tunnusmerkistöissä tahallisuuden ohella rikokseen voidaan syyllistyä myös törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Koska hedelmöityshoitoja voivat antaa vain terveydenhuollon ammattilai-

set, rikossäännöksillä voidaan olettaa myös käytännössä olevan ennaltaestävää vaikutusta.

Esittämistään syistä lakivaliokunta puoltaa ehdotettujen rangaistussäännösten hyväksymistä sellaisinaan. Samalla valiokunta on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että useissa rangaistussäännöksissä asteikko ulottuu aina yhteen vuoteen vankeutta. Tämän vuoksi valiokunta huomauttaa, että ratkaisu poikkeaa rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatetusta keskitämisperiaatteesta, jonka mukaan erityislainsäädännössä olevat vankeusuhkaiset rangaistussäännökset sijoitetaan rikoslakiin. Tätä tavoitetta lakivaliokunta on sekä rikoslain kokonaisuudistuksen I vaiheen (ks. LaVM 6/1990 vp, s. 4/I) että II vaiheen yhteydessä (ks. LaVM 22/1994 vp, s. 5 s.) pitänyt periaatteessa myönteisenä ja kannatettavana, vaikka se onkin samalla todennut ne vaikeudet, jotka liittyvät periaatteen toteuttamiseen etenkin tietyillä erityisaloilla. Valiokunnan mielestä keskitämisperiaatetta tulee edelleen pyrkiä noudattamaan pääsääntönä. Valiokunnalle annetun tiedon mukaan oikeusministeriö tulee viimeistään vuoden 2007 alussa asettamaan työryhmän, jonka tehtävänä on laatia ehdotus muun muassa hedelmöityshoitoja koskevaan lakiin otettavien vankeusuhkaisten rangaistussäännösten siirtämisestä rikoslakiin. Valiokunta pitää tällaisen hankkeen toteuttamista tärkeänä. Sen yhteydessä tulee samalla selvittää nyt kyseessä olevien rangaistussäännösten suhde muun muassa lääketieteellisestä tutkimuksesta annettuun lakiin (488/1999) sisältyviin tunnusmerkistöihin sekä rikoslain vuonna 2002 uudistetun 44 luvun terveydenhoitoalaa koskeviin säännöksiin.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki hedelmöityshoidoista

2 §. Määritelmät. Pykälä sisältää lain soveltamisen kannalta keskeiset määritelmät. Edellä yleisperusteluissa esitetyistä syistä lakivaliokunta ehdottaa, että hedelmöityshoitoja saa antaa vain naisen ja miehen muodostamille pareille. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykä-

län *1 kohdan* määritelmä parista poistetaan tarpeettomana ja että pykälän uudessa *1 kohdassa* hoitoa saavaksi määritellään nainen ja mies, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa. Ehdotetun muutoksen vuoksi pykälän muiden kohtien numerointi muuttuu yhtä pienemmäksi.

Pykälän *4 kohdan* (HE:n mukaisen pykälän *5 kohdan*) mukaan palvelujen tuottajalla tarkoitetaan sellaista terveydenhuollon toimintayksikköä ja lääkäriä, jolla on lain 24 §:ssä tarkoitettu lupa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että ehdotettu määritelmä poikkeaa yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) 2 §:n 2 momentissa olevasta palvelun tuottajan määritelmästä, koska viimeksi mainitussa laissa palvelun tuottajalla tarkoitetaan vain yksityisen terveydenhuollon palveluja tuottavia toimintayksiköitä eikä lainkaan itsenäisiä ammatinharjoittajia. Lainsäädännön yhtenäisyyden vuoksi valiokunta ehdottaa, että tässä laissa käytetään "palvelujen tuottajan" sijasta ilmaisua "palvelujen antaja". Tämän vuoksi valiokunta jäljempänä ehdottaa nyt esillä olevan pykälän lisäksi muutettavaksi myös lakiehdotuksen 6, 9, 10, 12, 14, 16—19, 22, 23, 25, 26, 28, 31 ja 38 §:ää. Näitä muutoksia ei jäljempänä enää erikseen perustella.

5 §. Lapsen ominaisuuksiin vaikuttaminen. Koska valiokunta on edellä ehdottanut 2 §:stä poistettavaksi parin määritelmän, nyt esillä olevan pykälän *2 momentissa* ehdotetaan käytettäväksi "parin" sijasta ilmaisua "hoitoa saavan".

6 §. Sukusolujen ja alkioden hävittäminen. Pykälään sisältyvät säännökset siitä, milloin varastoidut sukusolut ja alkiot on hävitettävä. Pykälän *2 momentin* mukaan omaa lapsettomuuden hoitoa varten varastoidut sukusolut ja alkiot on hävitettävä viipymättä, kun palvelujen antaja on vastaanottanut asianomaisen pyynnön sukusolujen tai alkioden hävittämisestä. Perustelujen mukaan tämä tarkoittaa sitä, että miehen varastoidut siittiöt on hävitettävä miehen pyynnöstä ja naisen varastoidut munasolut naisen pyyn-

nöstä. Alkiot on puolestaan hävitettävä kumman tahansa pyynnöstä. Valiokunta ehdottaa momenttia selvennettäväksi tämän mukaisesti.

Koska lakivaliokunta jäljempänä ehdottaa 16 §:n 2 momentin poistettavaksi lakiehdotuksesta, on nyt esillä olevan pykälän 3 momentissa olevaa viittaussäännöstä muutettava.

7 §. Sukusolujen käyttö muuhun tarkoitukseen. Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä sukusoluja tai alkioita on hävittämisen sijasta mahdollista käyttää muuhun luvalliseen tarkoitukseen. Valiokunta on muuttanut pykälän sanonnan vastaamaan 6 §:n 1 momentissa käytettyä muotoilua. Samalla valiokunta on tarkistanut pykälän otsikkoa sen sisältöä paremmin vastaavaksi.

8 §. Hedelmöityshoidon antamisen esteet. Pykälä sisältää kuusikohtaisen luettelon niistä seikoista, joiden käsillä ollessa hedelmöityshoitoa ei saa sitä hakevalle antaa. Koska valiokunta on edellä ehdottanut 2 §:stä poistettavaksi parin määritelmän, se on tehnyt luettelon 2 kohtaan lakiteknisen tarkistuksen.

10 §. Asiakirja hoitoa saavan suostumuksesta. Pykälän 1 momentti sisältää säännökset niistä seikoista, joiden on käytävä ilmi hedelmöityshoitoon annettavasta hoitosuostumuksesta. Momentin 1 kohdan mukaan hoitosuostumuksessa on oltava suostumuksen antajan tai antajien nimi ja henkilötunnus tai syntymäaika. Perusteluista (s. 31/I) ilmenee, ettei syntymäajan merkittävistä ole tarkoitettu henkilötunnukseen nähden samanarvoiseksi yksilöintitavaksi, koska syntymäajan merkitseminen henkilötunnuksen sijasta tulee kyseeseen vain silloin, kun asianomaisella henkilöllä ei ole henkilötunnusta. Valiokunta ehdottaa kohtaa selvennettäväksi tämän mukaisesti.

Valiokunta on edellä ehdottanut, että hedelmöityshoitoa saadaan antaa vain naiselle ja miehelle, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa. Kuten perusteluissa (s. 30/II) korostetaan, tällöin hoidon antaminen edellyttää sekä naisen että miehen suos-

tumusta. Näistä syistä valiokunta on poistanut 1 momentin 1 ja 6 kohdasta maininnat yksittäisestä suostumuksen antajasta.

Valiokunta on myös tarkistanut 2 momentin sanamuotoa sen selventämiseksi, että hoitosuostumuksesta tulee antaa kappale kummallekin suostumuksen antajalle.

12 §. Merkinnät ja todistus hedelmöityshoidosta. Pykälän 3 momentissa säädetään palvelujen antajan velvollisuudesta ilmoittaa siittiöiden luovuttajalle lapsen syntymästä silloin, kun hoitoa on annettu muulle kuin parille ja luovuttaja on antanut suostumuksensa siihen, että hänet voidaan vahvistaa lapsen isäksi. Koska valiokunta on edellä ehdottanut, että hedelmöityshoitoja saadaan antaa vain miehen ja naisen muodostamalle parille, nyt esillä oleva momentti on tarpeeton. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa sen poistettavaksi.

3 luku. Sukusolujen ja alkoiden luovuttaminen. Luvun otsikon mukaan siinä säädetään vain sukusolujen ja alkoiden luovuttamisesta. Ehdotetusta 16 §:stä käy kuitenkin ilmi, että luku koskee osittain myös sukusolujen ja alkoiden siirtämistä toiselle palvelujen antajalle. Näistä siirroista on valiokunnan jäljempänä tekemän ehdotuksen mukaan pidettävä erityistä rekisteriä. Näistä syistä valiokunta ehdottaa, että luvun otsikossa mainitaan erikseen myös sukusolujen ja alkoiden siirtäminen.

14 §. Luovuttajan tunnus. Pykälän 2 momentissa säädetään luovuttajan tunnuksen muodostamisesta, kun hoitoa on annettu muulle kuin parille ja luovuttaja on antanut suostumuksensa siihen, että hänet voidaan vahvistaa lapsen isäksi. Koska valiokunta on edellä ehdottanut, että hedelmöityshoitoja saadaan antaa vain miehen ja naisen muodostamalle parille, valiokunta ehdottaa momentin poistettavaksi.

15 §. Luovuttajasta kerättävät tiedot. Valiokunta on tehnyt pykälään lakiteknisen tarkistuksen.

16 §. *Luovuttajan suostumus sukusolujen käyttöön.* Pykälässä säädetään luovuttajan suostumuksesta, sen peruuttamisesta ja näiden seikkojen merkityksestä sukusolujen käyttämiselle hedelmöityshoidossa.

Pykälän ehdotettu 2 momentti koskee tilanteita, joissa luovuttajan sukusoluja käytettäisiin muulle kuin parille annettavassa hedelmöityshoidossa. Vastaavasti 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, mikä vaikutus tällaisessa tilanteessa on sillä, että luovuttaja peruuttaa suostumuksensa isyyden vahvistamiseen. Koska valiokunta on edellä ehdottanut, että hedelmöityshoitoja saadaan antaa vain miehen ja naisen muodostamalle parille, valiokunta ehdottaa hallituksen esityksen mukaisen 2 ja 4 momentin poistettaviksi.

Jos luovutuksen vastaanottanut palvelujen antaja on siirtänyt sukusoluja toiselle palvelujen antajalle, luovuttajan tulee tehdä 2 momentissa (HE:n mukaisessa 3 momentissa) tarkoitettu peruutus sille palvelujen antajalle, joka on vastaanottanut luovutuksen. Tämän velvollisuutena on puolestaan ilmoittaa peruutuksesta siirron vastaanottaneelle palvelujen antajalle. Lakiehdotukseen ei kuitenkaan nyt sisälly säännöksiä, joissa luovutuksen vastaanottanut palvelujen antaja velvoitettaisiin pitämään erityistä rekisteriä suorittamistaan sukusolujen siirroista. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta on lausunnossaan esittänyt tällaista rekisteriä koskevan sääntelyn lisäämistä lakiin. Tämä on tarpeen myös lakivaliokunnan mielestä, koska — kuten sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta lausunnossaan huomauttaa — ilman tällaista rekisteriä luovuttajan voi olla käytännössä vaikeaa käyttää esillä olevan pykälän mukaista peruutusoikeuttaan.

Edellä esitetyistä syistä lakivaliokunta ehdottaa, että tämän pykälän uudeksi 3 momentiksi lisätään säännös, jonka mukaan palvelujen antajan tulee pitää erityistä rekisteriä toiselle palvelujen antajalle siirtämistään sukusoluista ja alkioista. Rekisteristä on käytävä ilmi 1) sen luovuttajan tunnus, jonka sukusoluja on siirretty; 2) siirron ajankohta; ja 3) siirron vastaanottanut palvelujen antaja.

17 §. *Asiakirja luovuttajan suostumuksesta.* Pykälään sisältyy luettelo niistä seikoista, jotka siinä tarkoitettussa luovutussuostumuksessa on oltava. Koska valiokunta on edellä ehdottanut hallituksen esityksen mukaiseen 16 §:n 2 momenttiin sisältyvän sääntelyn poistamista lakiehdotuksesta, on myös nyt esillä olevasta pykälästä poistettava mainittuun momenttiin liittyvä sääntely. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentista poistetaan sen 5 ja 6 kohta.

18 §. *Luovuttajaa koskevien tietojen ilmoittaminen luovutusrekisteriin.* Pykälässä säädetään siitä, mitä tietoja luovutuksen vastaanottaneen palvelujen antajan on toimitettava lain 22 §:ssä tarkoitettuun luovutusrekisteriin. Koska valiokunta on edellä ehdottanut hallituksen esityksen mukaiseen 16 §:n 2 momenttiin sisältyvän sääntelyn poistamista lakiehdotuksesta, on myös nyt esillä olevasta pykälästä poistettava mainittuun momenttiin liittyvä sääntely. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa, että nyt esillä olevasta pykälästä poistetaan sen 2 momentti.

19 §. *Luovuttajaa koskevien asiakirjojen säilyttäminen ja hävittäminen.* Pykälän 2 momentin mukaan luovuttajan yksilöintitiedot, hänestä terveystarkastuksen yhteydessä kerätyt henkilötiedot ja luovutussuostumuksen arkistoitu kappale on hävitettävä palvelujen antajan arkistosta kahden vuoden kuluttua siitä, kun sukusolut tai alkio on käytetty tai hävitetty taikka luovutettu 7 §:ssä mainittuun luvalliseen tarkoitukseen.

Lakivaliokunta on edellä ehdottanut 16 §:ää täydennettäväksi säännöksillä, joiden mukaan luovutuksen vastaanottanut palvelujen antaja on velvollinen pitämään rekisteriä muille palvelujen antajille suorittamistaan sukusolujen ja alkioiden siirroista. Valiokunnan mielestä kyseiseen rekisteriin sisältyvät, luovuttajaan liittyvät tiedot on syytä hävittää samassa ajassa kuin nyt esillä olevassa momentissa tarkoitettut muutkin luovuttajaa koskevat tiedot. Valiokunta ehdottaa momenttiin tehtäväksi tätä tarkoittavan lisäyksen.

Käytännössä sukusoluja tai alkioita siirtäneen palvelujen antajan on kuitenkin vaikea tietää, milloin siirrettyihin sukusoluihin tai alkioihin on kohdistettu sellainen toimenpide, josta alkaa kulua tietojen hävittämisen määräaika. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa momenttiin liittäväksi myös säännöksen, jonka mukaan siirron vastaanottaneen palvelujen antajan on viipymättä ilmoitettava tällaisesta toimenpiteestä siirron suorittaneelle palvelujenantajalle.

20 §. Alkioiden luovuttaminen. Pykälän 1 momentin mukaan pari, jonka sukusoluista on luotu alkioita omaa hedelmöityshoitoa varten, voi kummankin osapuolen suostumuksella luovuttaa yli jääneitä alkioita käytettäväksi toiselle tarkoitettuun hedelmöityshoitoon. Tällöin näiden alkioiden luovuttamiseen sovelletaan, mitä ehdotetussa laissa säädetään sukusolujen luovuttamisesta. Esityksen perustelujen (s. 26/II) mukaan pykälästä seuraa, että tällaisessa tilanteessa luovuttajalla tarkoitetaan sekä naista että miestä, joiden sukusoluista alkio on saanut alkunsa ja jotka luovuttavat alkion käytettäväksi toiselle annettavassa hedelmöityshoidossa. Valiokunta ehdottaa momentin sanamuotoa selvennettäväksi tämän mukaisesti.

Valiokunta on edellä ehdottanut nyt esillä olevan luvun otsikkoa muutettavaksi niin, että luku koskee myös sukusolujen siirtämistä. Vastavasti valiokunta ehdottaa, että alkioiden osalta 1 momentissa selvyiden vuoksi mainitaan erikseen alkioiden siirtäminen. Valiokunta on tarkistanut myös pykälän otsikkoa tämän mukaisesti.

Koska valiokunta on edellä ehdottanut 2 §:stä poistettavaksi parin määritelmän, se on muotoillut momentin ensimmäisen virkkeen kielellisesti uudelleen.

22 §. Luovutusrekisteri. Pykälän mukaan Terveystieteiden tutkimuskeskus pitää sukusolujen ja alkioiden luovutuksista luovutusrekisteriä, jonka tietojen perusteella luovutetusta sukusolusta syntynyt henkilö voi myöhemmin selvittää biologisen alkuperänsä. Koska valiokunta on edellä ehdottanut hallituksen esityksen mukaiseen 16 §:n 2 momenttiin sisältyvän säänte-

lyn poistamista lakiehdotuksesta, on myös nyt esillä olevan pykälän toisesta virkkeestä poistettava mainittuun momenttiin liittyvä sääntely.

23 §. Tiedonsaantioikeus. Pykälässä säädetään 18 vuotta täyttäneen henkilön oikeudesta saada biologisen alkuperänsä selvittämiseksi tarvitsemansa tiedot luovutusrekisteristä. Kuten perusteluista (s. 36/I) ilmenee, henkilöllä on oikeus saada nämä tiedot sen estämättä, mitä muussa laissa säädetään salassapidosta. Asian keskeisen merkityksen vuoksi valiokunta ehdottaa, että tästä säädetään pykälässä nimenomaisesti.

Koska valiokunta on edellä ehdottanut hallituksen esityksen mukaiseen 16 §:n 2 momenttiin sisältyvän sääntelyn poistamista lakiehdotuksesta, on nyt esillä olevasta pykälästä poistettava mainittuun momenttiin liittyvä sääntely. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa pykälän 2 momentin poistamista ehdotuksesta.

24 §. Lupa. Pykälässä säädetään hedelmöityshoidon antamiseen tarvittavan luvan edellytyksistä. Lakivaliokunta pitää erityisen tärkeänä, että hedelmöityshoidon yhteydessä 9 §:ssä tarkoitettulla tavalla annetaan hoitoa saavalle pariskunnalle riittävästi neuvontaa muun muassa mahdollisesti syntyvän lapsen biologisen alkuperän vaikutuksista perheen sisäisiin suhteisiin. Valiokunnan mielestä edellytykset tällaisen neuvonnan järjestämiseen on varmistettava ennen kuin lupa hedelmöityshoitojen antamiseen myönnetään. Tämän vuoksi se ehdottaa luvan myöntämisen edellytyksiin lisättäväksi tätä koskevan säännöksen. Ehdotettu sääntely ei kuitenkaan tarkoita, että juuri palvelujen antajan oman henkilökunnan olisi annettava kyseistä neuvontaa. Riittävää on, että palvelujen antaja esittää takeet tällaisen neuvonnan asianmukaisesta järjestämisestä, esimerkiksi toiselta palvelujenantajalta hankittavana ostopalveluna.

31 §. Tarkemmat säännökset. Pykälä sisältää luettelon niistä seikoista, joista voidaan antaa tarkempia säännöksiä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

Lakivaliokunta on edellä ehdottanut, että 16 §:n 3 momentiksi lisätään säännökset rekiste-

ristä, jota palvelujen antajan tulee pitää sukusolujen ja alkioiden siirtämisestä toiselle palvelujen antajalle. Koska tällaisen rekisterin pitämisen yksityiskohdista saattaa olla tarpeen antaa tarkentavia säännöksiä, valiokunta ehdottaa, että pykälän uudeksi 4 kohdaksi lisätään tätä tarkoittava valtuutussäännös. Samalla pykälän jäljempänä tulevien kohtien numerointi muuttuu yhtä numeroa suuremmaksi.

Pykälän 7 kohdan (HE:n mukaisen pykälän 6 kohdan) mukaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin säätää myös 25 §:ssä tarkoitettujen maksujen perusteista. Viitattu pykälä sisältää kuitenkin jo itsessään tarvittavat perussäännökset sukusolujen ja alkioiden varastoinnista perittävistä maksuista sekä niiden määritymisestä. Tämän vuoksi valiokunta on tehnyt kohtaan sanonnallisen tarkistuksen.

38 §. *Siirtymäsäännökset.* Pykälän 1 momentin mukaan ennen lain voimaantuloa hedelmöityshoitoa varten luovutettuja sukusoluja ja alkioita saadaan lain voimaantultua käyttää hedelmöityshoidon antamiseen vain, jos luovuttaja on suostunut siihen, että hänen henkilöllisyydestään voidaan antaa syntyvälle lapselle tieto ehdotuksessa 23 §:ssä tarkemmin säädetyllä tavalla.

Valiokuntakäsittelyn aikana valiokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että ehdotettu sääntely voisi lain voimaantultua johtaa jo olemassa olevien alkioiden hävittämiseen ja uuden hoidon aloittamiseen. Tällainen tilanne voi myös katkaista hoitoa saavan pariskunnan suunnitelman hankkia biologinen täyssisar hoidon avulla jo syntyneelle lapselle, jos aiempi luovuttaja ei suostu siihen, että hänen henkilöllisyytensä myöhemmin paljastetaan sittemmin syntyneelle lapselle. Sosiaali- ja terveysvaliokunta onkin lausunnossaan esittänyt siirtymäsäännöksen täydentämistä juuri sen mahdollistamiseksi, että saman luovuttajan sukusolusta alkunsa saaneelle lapselle voitaisiin myöhemmin hankkia sisarus. Samoin perustuslakivaliokunta on (PeVL 25/2006 vp) pitänyt perusteltuna tukea mahdollisuutta hankkia biologinen täyssisarus hedel-

möityshoidon tuloksena syntyneelle lapselle. Perustuslakivaliokunnan mukaan tätä koskevalle siirtymäjärjestelylle on tällaisessa erityisessä tilanteessa painavat perusteet.

Edellä esitetyistä syistä lakivaliokunta ehdottaa pykälän 1 momenttia täydennettäväksi säännöksellä, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa luovutettuja sukusoluja tai alkioita saadaan käyttää hedelmöityshoidossa kolmen vuoden ajan lain voimaantulosta siinä tarkoituksessa, että aiemmin hedelmöityshoidon tuloksena syntyneelle hoitoa saavan lapselle syntyisi biologinen täyssisar.

2. Laki isyyslain muuttamisesta

3 a §. *Hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen isä.* Pykälän 1 momentti sisältää säännökset siitä, ketä on pidettävä lapsen isänä silloin, kun lapsi on saanut alkunsa äidille annetun hedelmöityshoidon tuloksena. Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan lapsen isä on mies, joka yhteisymmärryksessä äidin kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. Säännöksen sanamuodon mukaan isyys perustuisi tällöin välittömästi lakiin. Perusteluista (s. 40/II ja s. 41/I) käy kuitenkin ilmi tarkoituksena olevan, että tällaisissa tapauksissa isyys vielä erikseen vahvistetaan. Valiokunta ehdottaa säännöksen sanamuotoa selvennettäväksi tätä tarkoitusta vastaavaksi.

Koska valiokunta on edellä ehdottanut, että hedelmöityshoitoja saa antaa vain naisen ja miehen muodostamalle parille, tulee momentista poistaa hallituksen esityksen mukaiseen 16 §:n 2 momenttiin liittyvä sääntely.

Lakialoite

Lakialoite LA 140/2005 vp. Valiokunta ehdottaa, että hedelmöityshoidoista säädetään laki valiokunnan muutosehdotuksista ilmenevässä muodossa. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset) ja

että lakialoite LA 140/2005 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

**Laki
hedelmöityshoidoista**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §
(Kuten HE)

2 §
Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

(1 kohta poist.)

1) hoitoa saavalla naista ja miestä, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa;

(2 ja 3 kohta kuten HE:n 3 ja 4 kohta)

4) palvelujen antajalla sellaista terveydenhuollon toimintayksikköä ja lääkäriä, jolla on 24 §:ssä tarkoitettu lupa;

(5 kohta kuten HE:n 6 kohta)

3 ja 4 §
(Kuten HE)

5 §

Lapsen ominaisuuksiin vaikuttaminen

(1 mom. kuten HE)

Syntyvän lapsen terveyteen voidaan vaikuttaa valikoimalla tutkitun vakavan sairauden kanalta terveiksi todettuja sukusoluja tai alkioita. Lapsen sukupuolen määräytymiseen saadaan vaikuttaa, jos hedelmöityshoidossa käytetään hoitoa saavan omia sukusoluja ja näistä syntyvällä toista sukupuolta olevalla lapsella olisi huomattava vaara saada vakava sairaus.

(3 mom. kuten HE)

6 §

Sukusolujen ja alkioiden hävittäminen

Varastoidut sukusolut ja alkiot on hävitettävä viipymättä, kun palvelujen antajan tietoon on tullut, että se, jonka sukusoluista on kyse, tai toinen niistä, joiden sukusoluista alkiot ovat saaneet alkunsa, on kuollut.

Omaa lapsettomuuden hoitoa varten varastoidut sukusolut ja alkiot on hävitettävä viipymättä, kun palvelujen antaja on vastaanottanut hävittämistä koskevan pyynnön siltä, jonka su-

kusoluista on kyse, tai alkion osalta toiselta niistä, joiden sukusoluista alkio on saanut alkunsa.

Luovutetut sukusolut tai alkiot on hävitettävä viipymättä, jos terveystarkastuksessa tai muutoin havaitaan, että niitä ei voida käyttää hedelmöityshoidossa, tai jos luovuttaja on 16 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla peruuttanut suostumuksensa sukusolujen käyttöön hedelmöityshoidossa. Luovutetut sukusolut ja alkiot on hävitettävä viimeistään kymmenen vuoden kuluttua luovutuksen vastaanottamisesta.

Palvelujen *antajan* on ilmoitettava Terveystieteiden tutkimuskeskukselle, jos sen tiedossa on, että tietyn luovuttajan sukusoluja ei ole käytetty hedelmöityshoitoon ennen niiden hävittämistä.

7 §

Sukusolujen ja alkioiden käyttö muuhun tarkoitukseen

Hävittämisen sijasta sukusoluja ja alkiota voidaan 6 §:ssä säädetyn estämättä käyttää muuhun luvalliseen tarkoitukseen, jos siihen on saatua sen tai niiden kirjallinen suostumus, jonka sukusoluista on kyse tai joiden sukusoluista alkiot ovat saaneet alkunsa.

2 luku

Hedelmöityshoidon antaminen

8 §

Hedelmöityshoidon antamisen esteet

Hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos:

- (1 kohta kuten HE)
- 2) hoitoa saavasta parista ainakin toinen on avioliitossa muun henkilön kanssa;
- (3—6 kohta kuten HE)

9 §

Palvelujen antajan tiedonantovelvollisuus

Palvelujen *antajan* on ennen hoidon antamista selvitettävä hoitoa saavalle hoidon tuloksena

syntyvän lapsen ja muiden osapuolten oikeudellinen asema.

Jos hedelmöityshoidossa käytetään luovutettuja sukusoluja tai alkiota, palvelujen *antajan* on lisäksi annettava hoitoa saavalle tietoja hoidon tuloksena syntyvän lapsen biologisen alkuperän mahdollisista vaikutuksista perheenjäsenien keskinäisiin suhteisiin ja siitä, miten mahdollisia ongelmia voidaan ehkäistä tai lievittää. Palvelujen *antajan* on järjestettävä hoitoa saavalle mahdollisuus keskustella näistä kysymyksistä asiantuntijan kanssa.

(3 mom. kuten HE)

10 §

Asiakirja hoitoa saavan suostumuksesta

Hedelmöityshoitoon annettavasta suostumuksesta on tehtävä asiakirja (*hoitosuostumus*), jossa on oltava:

1) suostumuksen (*poist.*) antajien nimi ja henkilötunnus tai, jos asianomaisella henkilöllä ei ole henkilötunnusta, syntymäaika (*yksilöintitiedot*);

(2—5 kohta kuten HE)

6) päiväys sekä suostumuksen (*poist.*) antajien ja suostumuksen vastaanottavan palvelujen *antajan* allekirjoitus.

Hoitosuostumuksesta on annettava kappaleet suostumuksen *antajalle*. Yksi kappale on talletettava palvelujen *antajan* arkistoon, jossa se on säilytettävä erillään asianomaisia koskevista muista potilasasiakirjoista. Suostumuksen antaja voi peruuttaa suostumuksensa ilmoittamalla siitä palvelujen *antajalle*.

11 §

(Kuten HE)

12 §

Merkinnät ja todistus hedelmöityshoidosta

Hedelmöityshoidossa käytetystä menetelmästä, mahdollisesti asetettujen ehtojen noudattamisesta ja menetelmän käytön ajankohdasta sekä todetusta raskaudesta on tehtävä merkintä hoito-

suostumuksen arkistokappaleeseen. Palvelujen *antajan* on pyynnöstä annettava nämä tiedot hedelmöityshoitoa saaneelle.

(2 mom. kuten HE)

(3 mom. *poist.*)

3 luku

Sukusolujen ja alkuioiden luovuttaminen ja siirtäminen

13 §

(Kuten HE)

14 §

Luovuttajan tunnus

Luovuttajasta on hänen yksilöintitietojensa sijasta käytettävä vain tunnusta (*luovuttajan tunnus*) sen jälkeen, kun hänet on 13 §:ssä tarkoitettua terveystarkastuksessa hyväksytty luovuttajaksi. Luovutuksen vastaanottaneen palvelujen *antajan* on merkittävä luovuttajan tunnus 17 §:n 2 momentissa tarkoitettuun luovutussuostumuksen arkistoitavaan kappaleeseen ja siihen astiaan, jossa luovutettuja sukusoluja säilytetään.

(2 mom. *poist.*)

15 §

Luovuttajasta kerättävät tiedot

Luovuttajasta saadaan terveystarkastuksen yhteydessä sen estämättä, mitä henkilötietojen suojasta säädetään, kerätä ja tallentaa 5 §:n 3 momentissa mainittua tarkoitusta varten tietoja, jotka kuvaavat luovuttajan ihon, silmien ja hiusten väriä, pituutta ja etnistä alkuperää. Luovuttajasta ei saa kerätä muita kuin tässä (*poist.*) ja 17 §:ssä tarkoitettuja tietoja.

16 §

Luovuttajan suostumus sukusolujen käyttöön

Luovuttajan sukusoluja saadaan käyttää hedelmöityshoidossa vain, jos hän on antanut luovutuksen vastaanottavalle palvelujen *antajalle* suostumuksensa siihen. Luovuttajalle on ennen suostumuksen vastaanottamista selvitettävä sukusolujen luovuttamiseen liittyvät lääketieteelliset ja oikeudelliset seikat.

(2 mom. *poist.*)

Luovuttaja voi peruuttaa 1 (*poist.*) momentissa tarkoitetun suostumuksensa. Peruutuksella ei kuitenkaan ole vaikutusta siltä osin kuin luovuttajan sukusoluja on käytetty hedelmöityshoitoon ennen kuin hoitoa antava palvelujen *antaja* on saanut peruutuksesta tiedon. Peruutus on tehtävä luovutuksen vastaanottaneelle palvelujen *antajalle*, jonka on tehtävä siitä päivätty merkintä 17 §:ssä tarkoitettuun luovutussuostumukseen, annettava luovuttajalle todistus peruutuksen vastaanottamisesta sekä ilmoitettava viipymättä peruutuksesta sille palvelujen *antajalle*, jolle luovutettuja sukusoluja on siirretty hedelmöityshoidon antamiseksi.

(4 mom. *poist.*)

Palvelujen antajan on pidettävä rekisteriä toiselle palvelujen antajalle siirtämistään sukusoluista. Rekisteristä on käytävä ilmi:

1) *sen luovuttajan tunnus, jonka sukusoluja on siirretty;*

2) *siirron ajankohta; ja*

3) *palvelujen antaja, jolle sukusolut on siirretty. (Uusi 3 mom.)*

17 §

Asiakirja luovuttajan suostumuksesta

Luovuttajan suostumuksesta antaa sukusolujansa käytettäväksi hedelmöityshoidossa on laadittava asiakirja (*luovutussuostumus*), jossa on oltava:

(1—4 kohta kuten HE)

(5 ja 6 kohta *poist.*)

(5 kohta kuten HE:n 7 kohta)

6) päiväys sekä luovuttajan ja suostumuksen vastaanottavan palvelujen *antajan* allekirjoitus.

Luovutussuostumuksesta on annettava kappale luovuttajalle. Yksi kappale on talletettava luovutuksen vastaanottavan palvelujen *antajan* arkistoon, jossa se on säilytettävä erillään luovuttajaa koskevista muista potilasasiakirjoista.

18 §

Luovuttajaa koskevien tietojen ilmoittaminen luovutusrekisteriin

Luovutuksen vastaanottaneen palvelujen *antajan* on toimitettava viipymättä 22 §:ssä tarkoitettuun luovutusrekisteriin tiedot luovuttajan tunnuksesta, yksilöintitiedoista sekä siitä, onko kyse siittiöiden, munasolujen vai alkioiden luovutuksesta.

(2 mom. *poist.*)

19 §

Luovuttajaa koskevien asiakirjojen säilyttäminen ja hävittäminen

Luovuttajasta 13 §:ssä tarkoitetun terveystarkastuksen yhteydessä kerätyt tiedot on säilytettävä hänen luovutussuostumustaan 17 §:n 2 momentin mukaan säilyttävän palvelujen *antajan* arkistossa erillään muista häntä koskevista potilasasiakirjoista.

Luovuttajan yksilöintitiedot, hänestä terveystarkastuksen yhteydessä kerätyt henkilötiedot, (*poist.*) luovutussuostumuksen arkistoitu kappale ja 16 §:n 3 momentissa tarkoitetut rekisteritiedot on hävitettävä palvelujen *antajan* arkistosta kahden vuoden kuluttua siitä, kun luovutetut sukusolut tai alkiot on käytetty tai hävitetty taikka luovutettu 7 §:ssä mainittuun tarkoitukseen. *Sukusolujen tai alkioiden siirron vastaanottaneen palvelujen antajan on viipymättä ilmoitettava ne siirtäneelle palvelujen antajalle edellä mainituista toimenpiteistä.*

20 §

Alkioiden luovuttaminen ja siirtäminen

Hoitoa saava voi luovuttaa omaa hedelmöityshoitoa varten luotuja ylimääräisiä alkioita käytettäväksi toiselle tarkoitettuun hedelmöityshoitoon. Luovutukseen tarvitaan sekä naisen että miehen suostumus. Heitä kumpaakin pidetään luovuttajana. Näiden alkioiden luovuttamiseen ja siirtämiseen sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään sukusolujen luovuttamisesta ja siirtämisestä.

(2 mom. kuten HE)

21 §

(Kuten HE)

4 luku

Luovutetusta sukusolusta tai alkioista syntyneen henkilön tiedonsaantioikeus

22 §

Luovutusrekisteri

Terveystieteiden tutkimuskeskus pitää rekisteriä hedelmöityshoitoa varten tehdyistä sukusolujen ja alkioiden luovutuksista (*luovutusrekisteri*). Rekisteriin talletetaan palvelujen *antajan* ilmoituksen perusteella luovuttajan yksilöintitiedot sekä tieto luovuttajan tunnuksesta ja siitä, onko kyse siittiöiden, munasolujen vai alkioiden luovutuksesta.

23 §

Tiedonsaantioikeus

Henkilöllä, joka on voinut syntyä luovutetusta sukusolusta tai alkioista, on *salassapitosäännösten estämättä* oikeus 18 vuotta täytettyään saada palvelujen *antajalta* jäljennös hoitosuostumuksesta ja siihen merkitystä luovuttajan tunnuksesta. Ilmoittamalla luovutusrekisteriin luovuttajan tunnuksen hänellä on oikeus saada tietää luovuttajan henkilöllisyys.

(2 mom. *poist.*)

5 luku

Toimintaa koskevat säännökset

24 §

Lupa

Sukusolujen ja alkioden varastointiin ja hel-
delmöityshoidon antamiseen on oltava Terve-
denhuollon oikeusturvakeskuksen lupa. Lupa
voidaan myöntää sellaiselle terveydenhuollon
toimintayksikölle tai erikoislääkärille, jolla on
toiminnan edellyttämä erityisasiantuntemus ja
henkilökunta sekä asianmukaiset tilat ja laitteet
toimintaa varten *ja joka esittää selvityksen*
9 §:ssä tarkoitetun neuvonnan asianmukaisesta
järjestämisestä. Lupa voidaan myöntää myös
niin, että se koskee vain tiettyä varastointi- tai
hoitomenetelmää.

25 §

Varastoinnista perittävät maksut

Palvelujen *antaja* saa periä sukusolujen ja al-
kioiden varastoinnista enintään sellaisen mak-
sun, joka kattaa toiminnasta aiheutuneet kustan-
nukset ja kohtuulliset palkkiot.

26 §

Toimintatiedot ja toiminnan tarkastus

Palvelujen *antajan* on annettava tässä laissa
tarkoitettua toiminnastaan asianomaiselle vi-
ranomaiselle tiedot valvontaa, seurantaa ja tilas-
tointia varten siten kuin sosiaali- ja terveysto-
ministeriön *asetuksella* tarkemmin säädetään.

(2 mom. kuten HE)

27 §

(Kuten HE)

28 §

Toiminnan lopettaminen

Kun palvelujen *antaja* lopettaa toimintansa,
sen sukusolujen ja alkioden varastointiin liit-

tyvät asiakirjat on siirrettävä säilytettäväksi Ter-
veydenhuollon oikeusturvakeskuksen määrää-
mälle julkiselle palvelujen *antajalle* tai sellaisel-
le yksityiselle palvelujen *antajalle*, joka siihen
suostuu. Myös jäljellä oleva sukusolujen tai al-
kioiden varasto on siirrettävä samalle palvelu-
jen *antajalle*, jos se siihen suostuu. Muussa ta-
pauksessa varasto on hävitettävä.

Kun palvelujen *antaja* lopettaa toimintansa,
hoitosuostumukset on julkisessa terveydenhuol-
lossa siirrettävä palvelujen *antajan* ylläpitäjän
arkistoon ja yksityisessä terveydenhuollossa sen
lääkinhallituksen arkistoon, jonka alueella pal-
veluja on *annettu*.

Varaston tai siihen liittyvät asiakirjat vastaan-
ottaneeseen sovelletaan tämän lain säännöksiä
palvelujen *antajan* oikeuksista ja velvollisuuksista.

6 luku

Erinäiset säännökset

29 ja 30 §
(Kuten HE)

31 §

Tarkemmat säännökset

Sosiaali- ja terveystoiministeriön asetuksella
säädetään tarvittaessa tarkemmin:

(1—3 kohta kuten HE)

4) 16 §:n 3 momentissa tarkoitetun rekisterin
pitämisestä;

(5 ja 6 kohta kuten HE:n 4 ja 5 kohta)

7) 25 §:ssä tarkoitetuista *maksuista*;

8) 26 §:ssä tarkoitettua palvelujen *antajien*
toimintaa koskevien tietojen antamisesta;

(9 ja 10 kohta kuten HE:n 8 ja 9 kohta)

7 luku

Rangaistussäännökset

32—36 §
(Kuten HE)

8 luku

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset37 §
(Kuten HE)

38 §

Siirtymäsäännökset

Sukusoluja tai alkioita, jotka on luovutettu ennen tämän lain voimaantuloa hedelmöityshoi-

toa varten, saadaan käyttää hedelmöityshoidossa *vain*:

1) jos luovuttaja on suostunut siihen, että hänen henkilöllisyydestään voidaan antaa tieto syntyvälle lapselle 23 §:n mukaisesti; *taikka*

2) kolmen vuoden ajan lain voimaantulosta siinä tarkoituksessa, että aiemmin hedelmöityshoidon tuloksena syntyneelle hoitoa saavan lapselle syntyisi biologinen täyssisar.

Jos hakemus 24 §:ssä tarkoitetun luvan saamiseksi on tehty ennen lain voimaantuloa, palvelujen *antaja* voi lain voimaantulon jälkeen jatkaa toimintaansa ilman lupaa noudattaen tämän lain säännöksiä, kunnes hakemus on ratkaistu. Tällainen lupahakemus on ratkaistava puolen vuoden kuluessa lain voimaantulosta.

2.**Laki****isyyslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/1975) 3 §:n 2 momentti, 10 §, 28 §:n 1 momentti, 34 §, 35 §:n 4 momentti ja 42 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 34 § osaksi laissa 927/2002 ja 42 §:n 2 momentti laissa 351/1980, sekä

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainitussa laissa 351/1980, uusi 3 momentti ja lakiin uusi 3 a § seuraavasti:

3 §
(Kuten HE)

3 a §

Hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen isä

Jos lapsen äidille on annettu hedelmöityshoitoa annetun lain (/) 1 §:ssä tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja voidaan pitää todistettuna, että lapsi on syntynyt annetun hoidon tuloksena, lapsen *isäksi* on vahvistettava mies, joka yhteis-

ymmärryksessä äidin kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. (*Poist.*) Silloin kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana tai 2 §:ssä tarkoitettuna aikana sen jälkeen, kun avioliitto purkautui miehen kuoleman vuoksi, aviomies on kuitenkin lapsen isä, kuten 2 §:ssä säädetään.

(2 mom. kuten HE)

10, 28, 34, 35 ja 42 §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 5 päivänä lokakuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Tuija Brax /vihr	Jukka Roos /sd
vpj.	Susanna Rahkonen /sd	Tero Rönni /sd
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Petri Salo /kok
	Leena Harkimo /kok	Pertti Salovaara /kesk
	Lasse Hautala /kesk	Minna Sirnö /vas
	Tatja Karvonen /kesk	Juhani Sjöblom /kok
	Petri Neittaanmäki /kesk	Timo Soini /ps
	Heli Paasio /sd	Astrid Thors /r.
	Lyly Rajala /kok	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.

VASTALAUSE

Perustelut

Katsomme, että laissa hedelmöityshoidoista ei tule säätää hedelmöityshoidon antamisen edellytykseksi sitä, että hoitoa saava elää avioliitossa tai avioliitonomaisessa suhteessa. Lain tulee siis sallia sen käytännön jatkaminen, jota Suomessa on jo parinkymmenen vuoden ajan noudatettu hedelmöityshoitojen antamisessa. Puollamme siten lain hyväksymistä tältä osin hallituksen esityksessä ehdotetussa muodossa.

On selvää, että lapsen etu tulee asettaa tässä lainsäädännössä etusijalle. Lapsen edun asettaminen etusijalle tapahtuu parhaiten hallituksen esityksen vaatimuksella siitä, että hedelmöityshoitoa saavan naisen tulee voida turvata lapselle tasapainoinen kehitys. Tämän vaatimuksen tulee täyttyä hedelmöityshoitoa haluavan sosiaalisesta statuksesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumatta. Kun lapsen edun toteutuminen varmistetaan jokaisessa tapauksessa hoitoa antavan lääkärin toimesta erikseen ennen hoidon antamista, lapsen etu ei voi olla hyväksyttävä peruste kieltää yleisesti hoidon antamista naisille, jotka elävät yksin tai parisuhteessa toisen naisen kanssa. Hoitoa antavalla lääkärillä on oikeus kieltäytyä antamasta hoitoa, mikäli lääkäri epäilee lapsen tasapainoisen kehityksen olevan uhattuna.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan julkisessa terveydenhuollossa, yhteiskunnan varoilla annetaan nykyisin hedelmöityshoitoja käytännössä vain naisen ja miehen muodostamille pareille lääketieteellisistä syistä johtuvan hedelmättömyyden hoitoon. Vastaavasti hedelmöityshoidon kustannuksia voidaan korvata sairausvakuutuslain nojalla vain silloin, kun lapsettomuuteen on lääketieteellinen syy. Lain hyväksyminen hallituksen esityksessä ehdotetussa muodossa ei muuttaisi näitä lähtökohtia. Jos hedelmöityshoitojen antaminen yksin eläville naisille tai naispareille jatkossakin sallittaisiin, heidän hoitojaan ei edelleenkään pääsääntöisesti kustannettaisi julkisista varoista eli heidän olisi kustannettava hoitonsa itse.

Se, että hedelmöityshoidon antaminen yksin eläville naisille tai naispareille jatkossakin sallittaisiin, ei siis tarkoita sitä, että heidän hoitojaan alettaisiin kustantaa julkisista varoista.

Hedelmöityshoitojen rajaaminen lakivaliokunnan enemmistön ehdottamalla tavalla siten, että hoitoa saisi antaa vain naiselle, joka elää parisuhteessa miehen kanssa, asettaisi naiset erillaiseen asemaan hoidon saatavuuden suhteen. Perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 25/2006 vp) mukaisesti katsomme, että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus vastaa paremmin perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännösten tavoitteita kuin lakivaliokunnan enemmistön ehdotus.

Myös yksin elävillä naisilla ja toisen naisen kanssa parisuhteessa elävillä naisilla voi olla sairauksia, jotka estävät hedelmöittymisen ilman hedelmöityshoitoa. Lakiehdotuksen hyväksyminen valiokunnan enemmistön ehdottamassa muodossa estäisi hedelmöityshoidon antamisen myös heille. Mielestämme on perusteetonta ja syrjivää rajoittaa tällä tavoin lääketieteellisen hoidon antamista sairaudesta kärsivälle henkilölle hänen perhetilanteensa tai sukupuolisen suuntautuneisuutensa perusteella.

Yhteiskuntamme on hyväksynyt äidin ja lapsen muodostamat perheet tasa-arvoisiksi muiden perheiden kanssa. Naisella on oikeus esimerkiksi adoptoida yksin.

Hedelmöityshoitojen kieltäminen yksin eläviltä naisilta ja naispareilta ei estäisi heitä hankkimasta lapsia muilla keinoilla, esimerkiksi hakeutumalla hoitoon Suomen ulkopuolelle. Esimerkiksi Ruotsissa annetaan hedelmöityshoitoa naispareille ja Virossa ja Venäjällä sekä naispareille että yksin eläville naisille. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esimerkiksi Norjan laki, joka sallii hoidon antamisen vain miehen ja naisen muodostamille pareille, ei ole estänyt yksin eläviä naisia ja naispareja hankkimasta lapsia.

Yksin elävien naisten ja naisparien rajaaminen hoidon ulkopuolelle on ongelmallista myös suhteessa lapsen oikeuteen saada tieto alkupe-

rästään. Jos yksin elävät naiset ja naisparit joutuvat lapsia saadakseen hankkimaan hoidon ulkomailta tai käyttämään ns. koti-inseminaatiota, näin alkunsa saavat lapset eivät välttämättä saa tietoa sukusolujen luovuttajan henkilöllisyydestä, vaikka hallituksen esitys turvaisi tällaisen tiedonsaantioikeuden hedelmöityshoidon tuloksena syntyneille lapsille. Tämä johtaa lasten eriarvoiseen kohteluun. Ongelman vakavuutta korostaa se, että perustuslakivaliokunta on pitänyt lapsen oikeutta saada tieto luovuttajan henkilöllisyydestä tärkeänä perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan kannalta (PeVL 59/2002 vp).

Siihen, että yksin elävät naiset ja naisparit joutuisivat lapsia saadakseen käyttämään hedelmöityshoidon sijasta ns. koti-inseminaatiota tai muita vastaavia keinoja, liittyy myös terveydellisiä riskejä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta onkin lausunnossaan (StVL 7/2006 vp) todennut,

että hedelmöityshoidon antamisen mahdollistaminen erilaisissa perhetilanteissa turvaa naisen ja lapsen terveyttä, koska tällöin luovuttajan terveydentila tutkitaan.

Valiokunnan mietinnössä ehdotetaan hallituksen esityksen sisältämiin lakiehdotuksiin mietinnöstä tarkemmin ilmenevin tavoin muitakin kuin parisuhdevaatimuksen asettamisesta johtuvia muutoksia. Yhdymme näihin muutosehdotuksiin.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hyväksytään muutettuina seuraavasti (Vastalauseen muutosehdotukset) ja

että valiokunnan mietinnön mukaisesti lakialoite LA 140/2005 vp hylätään.

Vastalauseen muutosehdotukset

1.

Laki

hedelmöityshoidoista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

(3—6 kohta kuten LaVM:n 2—5 kohta)

Yleiset säännökset

3 ja 4 §

(Kuten LaVM)

1 §

(Kuten LaVM)

5 §

2 §

Lapsen ominaisuuksiin vaikuttaminen

Määritelmät

(1 mom. kuten LaVM)

(2 mom. kuten HE)

(3 mom. kuten LaVM)

Tässä laissa tarkoitetaan:

(1 ja 2 kohta kuten HE)

6 §

Sukusolujen ja alkioden hävittäminen

(1 ja 2 mom. kuten LaVM)
(3 mom. kuten HE)
(4 mom. kuten LaVM)

7 §
(Kuten LaVM)

2 luku

Hedelmöityshoidon antaminen

8 §
(Kuten HE)

9 §
(Kuten LaVM)

10 §

Asiakirja hoitoa saavan suostumuksesta

Hedelmöityshoitoon annettavasta suostumuksesta on tehtävä asiakirja (*hoitosuostumus*), jossa on oltava:

1) suostumuksen *antajan tai* antajien nimi ja henkilötunnus tai, jos asianomaisella henkilöllä ei ole henkilötunnusta, syntymäaika (*yksilöintitiedot*);

(2—5 kohta kuten LaVM)

6) päiväys sekä suostumuksen *antajan tai* antajien ja suostumuksen vastaanottavan palvelujen antajan allekirjoitus.

Hoitosuostumuksesta on annettava *kappale* suostumuksen *antajalle*. Yksi kappale on talletettava palvelujen antajan arkistoon, jossa se on säilytettävä erillään asianomaisia koskevista muista potilasasiakirjoista. Suostumuksen antaja voi peruuttaa suostumuksensa ilmoittamalla siitä palvelujen antajalle.

11 §
(Kuten LaVM)

12 §

Merkinnät ja todistus hedelmöityshoidosta

(1 ja 2 mom. kuten LaVM)

Hedelmöityshoitoa antaneen palvelujen antajan on ilmoitettava viipymättä luovutuksen vastaanottaneelle palvelujen antajalle, kun 16 §:n 2 momentissa tarkoitetun hedelmöityshoidon tuloksena on syntynyt lapsi ja hoidossa on käytetty sellaisen luovuttajan siittiötä, joka on suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyvän lapsen isäksi. Luovutuksen vastaanottajan on ilmoitettava tästä viipymättä luovuttajalle sekä annettava hänelle tieto hänestä käytetystä luovuttajan tunnuksesta ja hoitoa antaneesta palvelujen antajasta.

3 luku

Sukusolujen ja alkioden luovuttaminen ja siirtäminen

13 §
(Kuten LaVM)

14 §

Luovuttajan tunnus

(1 mom. kuten LaVM)
(2 mom. kuten HE)

15 §
(Kuten LaVM)

16 §

Luovuttajan suostumus sukusolujen käyttöön

(1 mom. kuten LaVM)
(2 mom. kuten HE)

Luovuttaja voi peruuttaa 1 ja 2 momentissa tarkoitetun suostumuksensa. Peruutuksella ei kuitenkaan ole vaikutusta siltä osin kuin luovuttajan sukusoluja on käytetty hedelmöityshoittoon ennen kuin hoitoa antava palvelujen antaja on saanut peruutuksesta tiedon. Peruutus on teh-

tävä luovutuksen vastaanottaneelle palvelujen antajalle, jonka on tehtävä siitä päivätty merkin-
tä 17 §:ssä tarkoitettuun luovutussuostumuk-
seen, annettava luovuttajalle todistus peruutuk-
sen vastaanottamisesta sekä ilmoitettava viipy-
mättä peruutuksesta sille palvelujen antajalle,
jolle luovutettuja sukusoluja on siirretty hedel-
möityshoidon antamiseksi.

*Jos peruutus koskee 2 momentissa tarkoitet-
tua suostumusta isyyden vahvistamiseen, sekä
peruutuksen vastaanottaneen että siitä ilmoituk-
sen saaneen palvelujen antajan on huolehdit-
tava siitä, että käyttämättömiä sukusoluja sisäl-
täviin astioihin merkitään vastaanottaneen pal-
velujen antajan antama uusi luovuttajan tunnus,
josta käy ilmi, ettei suostumusta isyyden vahvis-
tamiseen ole.*

(5 mom. kuten LaVM:n 3 mom.)

17 §

Asiakirja luovuttajan suostumuksesta

Luovuttajan suostumuksesta antaa sukusolu-
jansa käytettäväksi hedelmöityshoidossa on laa-
dittava asiakirja (*luovutussuostumus*), jossa on
oltava:

- (1—4 kohta kuten LaVM)
- (5 ja 6 kohta kuten HE)
- (7 ja 8 kohta kuten LaVM:n 5 ja 6 kohta)
- (2 mom. kuten LaVM)

18 §

Luovuttajaa koskevien tietojen ilmoittaminen luovutusrekisteriin

- (1 mom. kuten LaVM)
- (2 mom. kuten HE)

19 §

Luovuttajaa koskevien asiakirjojen säilyttämi- nen ja hävittäminen

- (1 mom. kuten LaVM)

Luovuttajan yksilöintitiedot, hänestä terveys-
tarkastuksen yhteydessä kerätyt henkilötiedot,
luovutussuostumuksen arkistoitu kappale ja

16 §:n 5 momentissa tarkoitettut rekisteritiedot
on hävitettävä palvelujen antajan arkistosta kah-
den vuoden kuluttua siitä, kun luovutetut suku-
solut tai alkiot on käytetty tai hävitetty taikka
luovutettu 7 §:ssä mainittuun tarkoitukseen. Su-
kusolujen tai alkioiden siirron vastaanottaneen
palvelujen antajan on viipymättä ilmoitettava ne
siirtäneelle palvelujen antajalle edellä mainituis-
ta toimenpiteistä.

20 §

Alkioiden luovuttaminen ja siirtäminen

Pari voi luovuttaa omaa hedelmöityshoitoa
varten luotuja ylimääräisiä alkioita käytettä-
viksi toiselle tarkoitettuun hedelmöityshoitoon.
Luovutukseen tarvitaan sekä naisen että miehen
suostumus. Heitä kumpaakin pidetään luovut-
tajana. Näiden alkioiden luovuttamiseen ja siir-
tämiseen sovelletaan, mitä tässä laissa sääde-
tään sukusolujen luovuttamisesta ja siirtämisestä.

(2 mom. kuten LaVM)

21 §

(Kuten LaVM)

4 luku

Luovutetusta sukusolusta tai alkioista synty- neen henkilön tiedonsaantioikeus

22 §

Luovutusrekisteri

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus pitää
rekisteriä hedelmöityshoitoa varten tehdyistä su-
kusolujen ja alkioiden luovutuksista (*luovutus-
rekisteri*). Rekisteriin talletetaan palvelujen an-
tajan ilmoituksen perusteella luovuttajan yksi-
löintitiedot sekä tieto luovuttajan tunnuksesta,
*mahdollisesta 16 §:n 2 momentissa tarkoitetus-
ta isyyden vahvistamista koskevasta suostumuk-
sesta ja sen peruutuksesta sekä siitä, onko kyse
siittiöiden, munasolujen vai alkioiden luovutuk-
sesta.*

23 §

Tiedonsaantioikeus

(1 mom. kuten LaVM)

Jos on annettu 16 §:n 2 momentissa tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja siittiöiden luovuttaja on suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi, lapsen äidillä ja lapsella on oikeus saada palvelujen antajalta tieto luovuttajan tunnuksesta ja, ilmoittamalla sen luovutusrekisteriin, tieto luovuttajan henkilöllisyydestä.

5 luku

Toimintaa koskevat säännökset

24—28 §
(Kuten LaVM)

6 luku

Erinäiset säännökset

29 ja 30 §
(Kuten LaVM)

31 §

Tarkemmat säännökset

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella säädetään tarvittaessa tarkemmin:

(1—3 kohta kuten LaVM)

4) 16 §:n 5 momentissa tarkoitettun rekisterin pitämisestä;

(5—10 kohta kuten LaVM)

7 luku

Rangaistussäännökset

32—36 §
(Kuten LaVM)

8 luku

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

37 ja 38 §
(Kuten LaVM)

2.**Laki****isyyslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/1975) 3 §:n 2 momentti, 10 §, 28 §:n 1 momentti, 34 §, 35 §:n 4 momentti ja 42 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 34 § osaksi laissa 927/2002 ja 42 §:n 2 momentti laissa 351/1980, sekä

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainitussa laissa 351/1980, uusi 3 momentti ja lakiin uusi 3 a § seuraavasti:

3 §
(Kuten LaVM)

3 a §

Hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen isä

Jos lapsen äidille on annettu hedelmöityshoitoa annetun lain (/) 1 §:ssä tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja voidaan pitää todistettuna, että lapsi on syntynyt annetun hoidon tuloksena, lapsen isäksi on vahvistettava mies, joka yhteisymmärryksessä äidin kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. *Jos hoitoa on annettu naiselle yksin, lapsen isäksi on vahvistettava mies, jonka siittiöitä on käytetty hoidossa, jos hän on antanut mainitun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoite-*

tun suostumuksen isyyden vahvistamiseen. Silloin kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana tai 2 §:ssä tarkoitettuna aikana sen jälkeen, kun avioliitto purkautui miehen kuoleman vuoksi, aviomies on kuitenkin lapsen isä, kuten 2 §:ssä säädetään.

(2 mom. kuten LaVM)

10, 28, 34, 35 ja 42 §
(Kuten LaVM)

Voimaantulosäännös
(Kuten LaVM)

Helsingissä 5 päivänä lokakuuta 2006

Tatja Karvonen /kesk
Pertti Salovaara /kesk
Susanna Rahkonen /sd
Astrid Thors /r

Minna Sirnö /vas
Leena Harkimo /kok
Heli Paasio /sd
Tuija Brax /vihr